

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський Національний Університет імені Петра Могили

РЯБІНСЬКА АНТОНІНА АНДРІЇВНА

**ЛЕКСИЧНА СТИЛІСТИКА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ І
ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ
НІМЕЦЬКОМОВНИХ ІНСТРУКЦІЙ ДО СІЛЬСЬОГОСПОДАРСЬКОЇ
ТЕХНІКИ)**

10.02.04 – германські мови

Автореферат кваліфікаційної роботи на здобуття наукового ступеня
магістра

Миколаїв – 2020

Кваліфікаційна робота є рукописом.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу з німецької мови Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук
Корягіна Альона Юріївна,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Офіційні опоненти: кандидат філологічних наук
Мукатаєва Ярослава Василівна
Чорноморський Національний Університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться «...» 2020 року об ... годині на засіданні спеціалізованої вченої ради на засіданні спеціалізованої вченої ради у Чорноморському Національному Університеті імені Петра Могили за адресою: 68 Десантників, 10, ауд. _

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Мова науки і техніки аналізується науковцями як в Україні, так і за її межами. Як і в попереднє, так і в теперішнє століття увага вчених прикута до опрацювання мови науки і техніки. Дослідженню інструкцій до сільськогосподарської техніки як науково-технічному тексту присвячено перш за все лексичному складу, а матеріал досліджується переважно у мовознавчому аспекті. З перекладознавчої точки зору аналіз німецьких інструкцій до сільськогосподарської техніки практично не здійснювався, чим й зумовлена актуальність дослідження.

Серед вітчизняних науковців минулого і теперішнього століття, котрі досліджували науково-технічний стиль слід виділити: Кушнерук С.П., Радецька С.В. Радзієвська Т.С., Бацевич Ф.С., Карабан В.І. Серед зарубіжних вчених найпомітнішими є Mary Snell-Hornby, Katharina Reiß, Otto Kade. Серед дослідників, що розглядають аграрний дискурс слід виокремити Амеліну С. М., Пільгуй Н.М., Лукьянову Т.Г., Піддубцеву О.І., Авраменко Т.В. , Ольховська Н.С., Жукова Л.В. та Козуб Л.С.

Актуальність Дослідженню інструкцій до сільськогосподарської техніки як науково-технічному тексту присвячено перш за все лексичному складу, а матеріал досліджується переважно у мовознавчому аспекті. З перекладознавчої точки зору аналіз німецьких інструкцій до сільськогосподарської техніки практично не здійснювався.

Мета є аналіз лексичної стилістики науково-технічних текстів та її відтворення в перекладах.

Завдання

- зробити аналіз різних підходів щодо визначення понять «науковий текст»
- ознайомитися з класифікацією науково-технічних текстів та видами їх перекладу
- дослідити зв'язок «науково-технічного тексту з дискурсом»
- дослідити лексичний рівень стилістики текстів інструкцій до сільськогосподарської техніки
- визначити проблеми і труднощі перекладу інструкцій до сільськогосподарської техніки

Об'єкт дослідження виступають німецькомовні інструкції до сільськогосподарської техніки та їх переклади.

Наукова новизна в тому, що вперше досліджено розбіжності між поняттями «науковий текст» та «технічний текст», що дає можливість для лінгвостилістичного аналізу на різних рівнях. Новизною характеризується започаткована в роботі методика дослідження інструкції та особливого інструктивного способу викладення. Уперше згада- но й описано три значення, що признані за терміном інструкція з лінгвістичної точки зору.

Практичне значення результатів зумовлено тим, що їх можна використати у теоретичних курсах зі стилістики німецької мови, у спецкурсах з дослідження інструктивного типу тексту та при написанні дипломних, магістерських робіт і дисертацій.

Апробацію результатів магістерської роботи здійснено в науковому виданні «Молодий вчений» в №1 (77) січень 2020 р.

Структура і обсяг магістерської роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку фактичного матеріалу. Загальний обсяг магістерської роботи 79 сторінок, із них 75-основний текст. Бібліографія містить 49 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подана загальна характеристика дослідження, обґрунтована актуальність і новизна обраної теми дослідження, ступінь її розробленості, визначена мета, завдання та методи дослідження, розкриті теоретичне та практичне значення отриманих в процесі цієї наукової розвідки результатів, сформовані винесені на захист положення.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження науково-технічних текстів»

У першому розділі виокремлено дві групи науково-технічної комунікації: тексти наукових документів і тексти технічних документів. З'ясовано, що головною метою технічних текстів (до яких належать і інструкції) є донесення інформації до споживачів. В роботі з'ясовано, що основними ознаками інструкцій до сільськогосподарської техніки є повнота і чіткість викладу, а також формальна підпорядкованість і лаконічність. Аналізуючи дослідження науково-технічних текстів було з'ясовано, що основна увага зосереджена на лексичному складі такого типу тексту і недостатньо досліджувався перекладацький аспект інструкцій. І українці, і зарубіжні вчені пробували класифікувати науково-технічні тексти. Аналізуючи історію досліджень науково-технічних текстів ми дотримуємося в роботі наступного визначення інструкції, що з лінгвістичної точки зору за терміном інструкція признають три значення (тип тексту, інструктивний ментальний

комплекс, типова форма представлення інтернаціонально-вмістовної основи інструктивного тексту), що дає право називати інструкцію наджанром.

Достеменно з'ясовано, що ні в якому іншій сфері стилістики текст і дискурс не є наближеними один до одного, як у науково-технічному матеріалі (НТМ). Слід зазначити, що мова науки і техніки має поле для досліджень, в котрій простежуються дві основні тенденції: 1) спеціалізації та диференціації; 2) економії, «тяжіння» людини до збереження її власних зусиль.

Вчені виокремлюють п'ять видів досягнення адекватності у текстах інструкцій: конкретизацію, генералізацію; смисловий розвиток, антонімічний переклад, синтаксичні трансформації, перерозподіл змісту тобто неспівпадіння як у плані лексики, так і в плані граматики.

У другому розділі «Теоретичні засади дослідження аграрного дискурсу» У другому розділі з'ясовано, що агротехнічний дискурс є малодослідженим. Науковці розглядають його в контексті науково-технічного стилю. В наукових колах не існує єдиної вірної назви для цього типу дискурсу: деякі науковці використовують назву аграрний дискурс, інші-агротехнічний, треті-тексти аграрного спрямування. Найосновніші особливості лексичної стилістики німецькомовних інструкцій до сільськогосподарської техніки наступні: багатозначність, гідридослова, неологізми, іншомовні слова і терміни.

Достеменно з'ясовано, що процес взаємозв'язку тексту пов'язаний з прагматичним аспектом, тобто тексти аграрного дискурсу можуть бути призначені для різних учасників. Тому в аграрному дискурсі важливою складовою є наявність суб'єкта мовлення та адресата.

Перекладачеві слід враховувати стилістичні прийоми, що пов'язані з асоціаціями тієї чи іншої мови та наочністю. Невід'ємною частиною якісного перекладу є його редагування.

До особливостей текстів аграрного спрямування слід віднести: модальні дієслова, пасивний стан, означення, низька частотність вживання займенників, велике використання сполучників, підрядні речення, імплікація.

У третьому розділі «Лексико-стилістичні особливості німецько-українського перекладу інструкцій до сільськогосподарської техніки» В інструкціях до сільськогосподарської техніки терміни можуть бути абсолютними аналогіями, відносно рівним, частково пропорційним та частковим відносним еквівалентом. Для прикметників з інструкцій до сільськогосподарської техніки характерні такі суфіки як: ein/aus/ver, fähig, ffügig, bereit. Німецькомовні інструкції до сільськогосподарської техніки насичені англїцизмами, скороченнями, гїдбридними лексемами та гїбридо-термінами.

"Скорочення у інструкціях до сільськогосподарської техніки"

Приклад	Вид скорочення	Вконтексті інструкції	Переклад українською мовою
HD2-Filter	Технічні марки виробів	HD2-Filter	Фїльтр HD2 складається з фїльтрувального матеріалу
230 V, 245 W, 2,2 kg	Одиниці вимїрювань, технічні умовні позначення	230 V, 245 W, 2,2 kg	230 В, 245 Вт, 2,2 кг
ElastoStart	Назви фірм, установ, технологія	STIHL ElastoStart	Пускова ручка STIHL ElastoStart

Задля збереження змістової адекватності використовують наступні методи:

- конкретизація/генералїзація
- смісловий розвиток
- антонїмїчний переклад
- перерозподїл змісту
- синтаксичні трансформації

Також цих типах інструкцій зустрічається багато полісемантичних термінів.

Т.Р.Кияк пропонує наступні правила передачі термінів:

- варіантом

-перекладач повинен враховувати, до якої області науки і техніки відноситься термін, що перекладається

-відбір перекладного еквіваленту

Для ілюстрації приведемо наступні приклади:

Термін	За походженням	Розмежування	Правило передачі
• Gerät	Питомий лексичний фонд мови	Міжгалузєва загальнонаукова термінологічна одиниця	Варіант
• Geschwindigkeit	Питомий лексичний фонд мови	Міжгалузєва загальнонаукова термінологічна одиниця	Варіант
• (Gang) Antrieb	Питомий лексичний фонд мови	Міжгалузєва загальнонаукова термінологічна одиниця	Перекладач повинен враховувати, до якої області науки й техніки відноситься термін, що перекладається.
• Gewicht	Питомий лексичний фонд мови	Термін певної галузі, що має власну дефініцію	Перекладач повинен враховувати, до якої області науки й техніки відноситься термін, що перекладається.
• Anbaut	Питомий лексичний фонд мови	Напівтерміни або	Якщо в тексті оригіналу

	мови	професіоналізми	трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, то перекладач має сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або ж проконсультуватися у спеціаліста; в крайньому випадку термін можна перекласти описовим шляхом
--	------	-----------------	---

На утворення технічної термінології в текстах інструкцій впливає словоскладання. Найпопулярніші моделі утворення: іменник+іменник, дієслово+іменник, прикметник+іменник. Такі терміни зазвичай є композитами, конституюантами яких виступають основи дієслів.

Велике значення мають скорочення, серед яких зустрічаються технічні марки виробів, одиниці вимірювань, технічні позначення, назви фірм, установ, технологій.

Серед граматичних особливостей інструкцій до сільськогосподарської техніки слід виділити редуцію та імплікацію.

Детермінативні німецькі композити можуть перекладатися на українську мову різними іменниковими конструкціями, що зумовлено прагненням до більш точного відображення предметів та їх функцій.

Велику роль в інструкціях грає невербальна інформація, котра представлена в схемах, рисунках, символах, піктограмах. Їх інтерпретація відбувається завдяки розумінню змісту повідомлення. Для загального розуміння наукових текстів Л.Гоффман виокремив рівнів фахової мови.

Ступінь абстракції	Мовна норма і оригіналі	Переклад мовної норми
А Найвищий	Leistung nach ISO 8893: 1,3 kW (1,8 PS) bei 9000 1/min	Потужність згідно ISO 8893: 1,3 кВт (1,8 к.с.) при 9000 1/хв.
В Дуже високий	108 dB(A)	108 дБ (А)
С Високий	Lageunempfindlicher Membranvergaser mit integrierter Kraftstoffpumpe	Мембранний карбюратор, який працює незалежно від положенні, із інтегрованим паливним насосом
Д Низький	Bei voll ausgezogenem Seil muss sich die Seilrolle noch um 1,5 Umdrehungen weiterdrehen lassen.	При повністю витягнутому тросі котушка троса повинна повертатись далі на ще 1,5 оберту.
Е Дуже низький	Im Umkreis von 15 m darf sich keine weitere Person aufhalten – durch weggeschleuderte Gegenstände – Verletzungsgefahr!	У широкому радіусі навколо місця експлуатації через відкинуті предмети існує небезпека нещасного випадку, тому у радіусі 15 м не повинні знаходитись інші люди.

До граматичних особливостей інструкцій до сільськогосподарської техніки треба віднести:

- інфінітивні конструкції, що виражають чіткість та послідовність;
- використання компресії
- екзистенційні речення (констр.es gibt-укр.існує/ існують)
- інверсія
- «Prinzip der Ende-Gewicht»
- «розщеплені» та «псевдорозщеплені речення»

В цих типах інструкцій зустрічається лексика, що свідчить про Denglish: пейджер, таймер, лізинг.

У всьому світі існують стандарти, що застосовуються до техніки та технічних виробів. Серед них DIN EN, DIN EN ISO, DIN ISO, DIN IEC.

ВИСНОВКИ

Існують 2 групи науково-технічного тексту: це тексти наукових документів і технічні папери. Інструкції - це над жанр, а інструкціям до сільськогосподарської техніки властиві повнота і чіткість, підпорядкованість та лаконічність. В науково-технічному матеріалі текст і дискурс є наближеними один до одного.

Науковці не дійшли згоди щодо назви дискурсу, який пов'язаний з сільськогосподарською технікою. Так, зустрічаються назви-аграрний, агротехнічний та тексти аграрного спрямування. Інструкціям до сільськогосподарської техніки властиві багатозначність, гідридослова, неологізми, іншомовні слова і терміни.

Аграрний дискурс призначений для різних учасників.

Тексти аграрного спрямування характеризуються модальними дієсловами, пасивним станом, означеннями, майже відсутністю займенників, сполучникам.

В інструкціях до сільськогосподарської техніки терміни можуть бути як аналогією, так і еквівалентом. Також в цих інструкціях зустрічаються англіцизми, скорочення, гідридні лексеми та гідридо терміни, полісемантичні терміни. Є три основні способи передачі термінів: як варіант, на вибір перекладача (залежно від області науки і техніки) або як перекладний еквівалент.

В інструкціях терміни утворюються завдяки словоскладанню за наступними моделями: іменник + іменник, дієслово + іменник, прикметник + іменник.

Серед скорочень переважають технічні марки, одиниці вимірювання, технічні позначення, назви фірм, установ, технологій.

Велику роль в інструкціях грають мають детермінативні німецькі композити.

Розуміння наукових текстів відбувається завдяки невербальній інформації та відповідно до рівня фахової мови, що виділив Гоффман. Граматичні особливості інструкцій:

-інфінітивні конструкції

-компресія

-„Prinzip der Ende-Gewicht“

-«розщеплені» та «псевдо розщеплені речення»

Найосновніші стандарти для технічних виробів DIN EN, DIN EN ISO, DIN ISO, DIN IEC.

Анотація

Рябінська А.А. Лексична стилістика науково-технічних текстів і її відтворення в перекладах (на матеріалі німецькомовних інструкцій до сільськогосподарської техніки).- Рукопис.

Кваліфікаційна робота присвячена лексичній стилістиці науково-технічного тексту та її відтворенню в перекладах на матеріалі німецькомовних інструкцій до сільськогосподарської техніки. Досліджено науково-технічний текст та інструкцію. Зроблено детальне дослідження лексичної стилістики на матеріалі німецькомовних інструкцій, та виявлено такі особливості як загальноживана лексика в функції термінів, означення в формі дієприкметника, тенденція до застосування модальний дієслів (*können, müssen, sollen, dürfen*). Особлива увага звертається на аграрний дискурс, котрий раніше не досліджувався з перекладознавчої точки зору та розглядався в контексті науково-технічного стилю.

Ключові слова: аграрний дискурс, лексична стилістика, науково-технічний текст.

Summary

Riabinska A.A. Lexical stylistics of scientific-technical texts and their reproduction in translations (on material of German instructions for agrarian technique).-Manuscript

The paper deals with lexical stylistics of scientific-technical texts and their reproduction in translations (on material of German instructions for agrarian technique). Scientific-technical text and instruction were investigated. Detailed research of lexical stylistics on material of German instructions was investigated and detected such peculiarities of lexical stylistics as common lexis in function of the terms, modifier in the form of participle, tendency to usage of modal words (*können, müssen, sollen, dürfen*). Special attention is paid to agrarian discourse, which wasn't investigated from translation's studies and was considered in the context of scientific-technical style. The most famous scientists who investigated agrarian discourse were Amelina S.M., Avramenko T.V., Kozub L.S., Pilgui N., Piddubtseva O.I., Olkhovska N.S. The peculiarities of lexical stylistics of German instructions are polysemy of words (terms), widely used cliches, verboids, neologisms, nominal style and abbreviations, relative clauses and conjunctions relative clauses.

Keywords: agrarian discourse, lexical stylistics, technical-scientific translation.